

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۰/۰۴/۰۳

دوکتور نوراحمد خالدي

روند تشکل قوم تاجیک

تتبع، تنظیم و نگارش دوکتور نوراحمد خالدي
سوم اپریل سال 2020م

پژوهشگران تاجیک شمار تاجیکان جهان را حدود 18 میلیون نفر تخمین زده‌اند (شریف‌اوف، 13). مراکز فرهنگی بخارا، سمرقند، بلخ، مرو، نیشابور، هرات، خجند، اخسیکت، پنجیکت، هُلَبَک و ترمذ در تشکل قومی و زبانی تاجیکان نیز نقشی مهم داشته‌اند (بارتولد). طبق احصایه های زمان شوروی در 1368ش/1989م، 4'215'372 تن تاجیک در اتحاد شوروی سابق زندگی میکردند: 3'172'420 تن در تاجیکستان، 560، 933 تن در ازبکستان، 38'208 تن در روسیه، 33'518 تن در قرقیزستان، و باقی در دیگر جمهوریها (شریف‌اوف، 485-486). به نوشته شریف اوف در افغانستان حدود 8 میلیون دری زبان شامل تاجیکها و هزاره‌ها زندگی می‌کنند. جمع کردن هزاره‌ها در شمار تاجیکان توسط این نویسنده اشتباه است زیرا هزاره‌ها در اصل ترک‌تبار (ترک/تاتار/قرغز/مغول/...) اند نه تاجیک. به بیان این نویسنده شهر کابل از قدیم عمدتاً تاجیک نشین بوده، و طبق آمار 1357ش/1978م از 1,300,000 تن جمعیت ولایت کابل 744 هزار (57٪ جمعیت) تاجیک بوده است (نظروف، 6-7). اما باتوجه به آنکه در سرشماری سال ۱۳۵۸ش 1979م سوال قومیت پرسیده نشد و نتایج سوال زبان نیز نشر نشد منبع و صحت این احصایه‌ها قابل شک اند. نباید فراموش کرد که ولسوالیهای شرقی، جنوبی و غربی کابل همه مناطق پشتون نشین اند مانند پغمان، ارغندی، ده سبز، سروبی و غیره و همچنان در تمام نواحی شهر کابل نیز تعداد قابل توجه پشتونها زندگی میکنند. علاوه بر آن تعداد قابل ملاحظه پشتونهای دری زبان نیز در شهر کابل زندگی میکنند (بخصوص محمد زایبها، بارکزیبها، سدوزایبها، غلزیبها و غیره). بر مبنای تخمینهای نفوس مطابق سرشماری سال 1979م و فهرست برداری خانوارها در سال 2003م و تخمینهای ترکیب قومی نفوس توسط اینجانب تعداد تاجیکان را میتوان در افغانستان در سال ۱۳۹۷ش مطابق 2018م در حدود 8.3 میلیون نفر و تعداد هزاره‌ها را به 3.7 میلیون نفر ارزیابی کرد.

تعداد زیادی از تاجیکها بعد از اشغال آسیای میانه و بخصوص شهرهای بخارا، سمرقند، مرو، خجند، دوشنبه توسط روسیه تزاری در قرن نهم به افغانستان مهاجرت کردند و متعاقب آن در دهه اول حکومت شوروی (دهه 1300 ش/1930) بخصوص کسانی که از حاکمیت شوروی بر تاجیکستان ناراضی بودند یا در قیام باسماچیان مبارزه مسلحانه کرده بودند، راهی شمال افغانستان شدند. گفته میشود از 1920 تا 1935م بیش از دو میلیون تاجیک از ترکستان به افغانستان، ایران، ترکیه و اروپا فرار کردند. رهبر شورشیان باسماچی و همچنان پادشاه بخارا، خانواده و درباریان او در زمره مهاجرین به افغانستان بودند. بیشتر این فراریان اهل فرهنگ بودند (رحیم مسلمانیان قبادیانی). در سال 1371/ دسمبر 1992 و جنوری 1993، حدود شصت هزار نفر در پی حملات کولایبهای اسلامگرا به دوشنبه به افغانستان گریختند، از جمله قاضی اکبر تورجان زاده بالاترین مقام مذهبی تاجیکستان که حکومت او را به تلاش برای برقراری دولتی اسلامی متهم کرده بود.

گفته میشود روند تشکل قوم تازیک، تازیک، تاجیک (دری زبانان آسیای میانه، فرد غیر ترک و غیر عرب در آسیای میانه، و حتی به تعریفی، عرب زاده گان عجم) در سه مرحله تاریخی، و 3 سه منطقه جغرافیایی صورت گرفته است: نخست، در دوره ساسانیان (226-652 م) در شمال شرقی خراسان؛ دوم، در سده‌های 1 و 2 ق معادل 7 و 8م در ماوراءالنهر؛ سوم، در عهد سامانیان (261-389ق/875-999م) در قلمرو دولت بخارا (نعمتف، 82-83؛ نیز نک: ه د، تاجیکستان).

همچنان گفته میشود ترکیب قومی تاجیکان در هزاره اول قم عبارت بوده است از سغدیها (وادی زرافشان، قشقه دریا، حاشیه و میانه سیردریا)، باختریها (حاشیه سرگه و میانه جیحون)، فرغانیها (وادی فرغانه)، سارتهها (کنار سیردریا، خوارزم)، سکاییهای صحرائی (آسیای میانه، نواحی کوهستان تیان شان، آلائی و پامیر)، مرغیانیها و پارتها

د پانو شمیره: له 1 تر 2

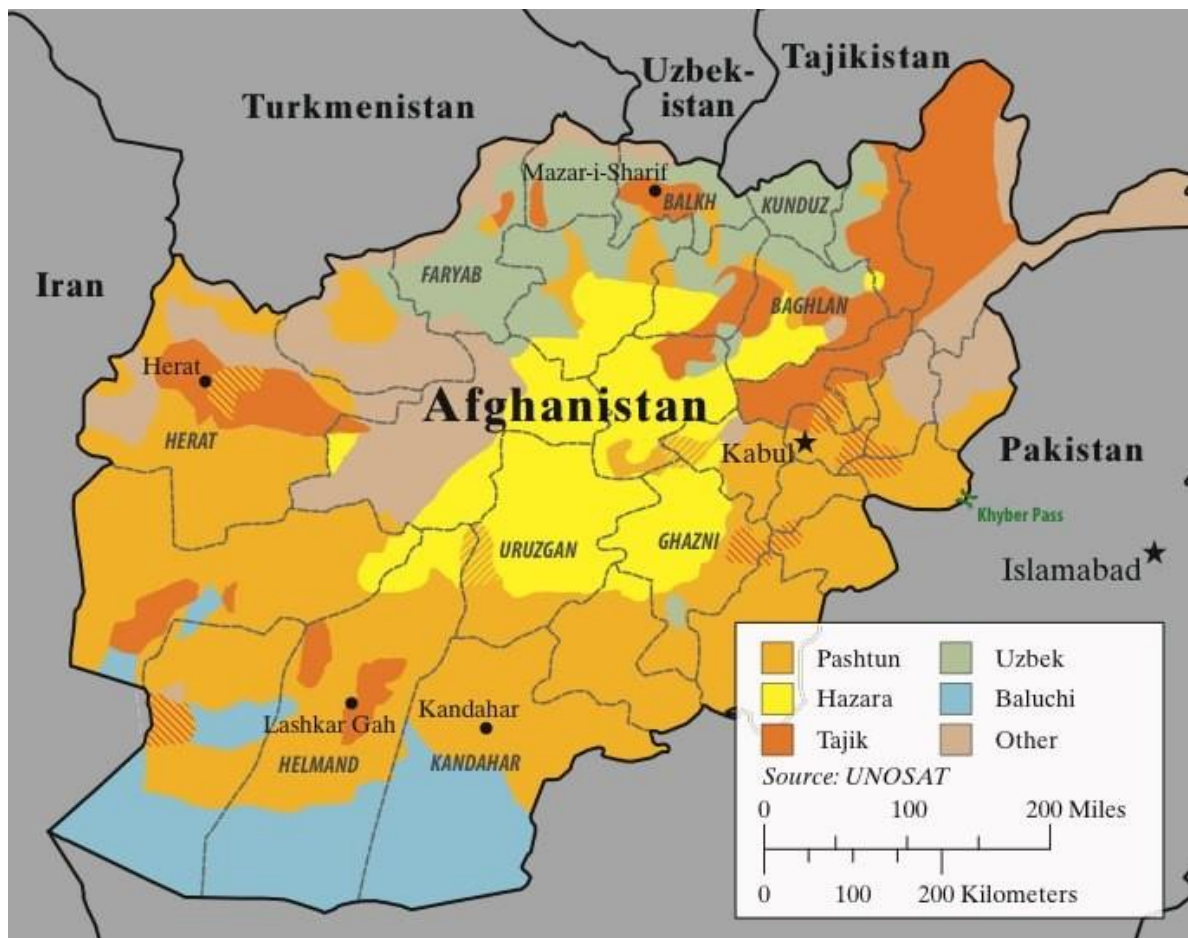
افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکې په خیر و لولئ

(میراحمدی، 241-242؛ نیز غفورف، 30-31، 572؛ بطلمیوس، 207؛ جاوید، 193-194). علیشیر نوایی و بابر، تاجیکان هرات و فرغانه را «سارت» گفته‌اند (بارتولد، «تاجیکان»، 62-65؛ مسلمانان قبادیانی، همان، 32). در تشکیل قوم تاجیک بسیاری از اقوام، از جمله کوشانیان، تخاریان، ترکها و عربهایی که از روزگار کهن به آسیای مرکزی رفته، و ماندگار شده بودند، سهم داشته‌اند؛ همچنین قومهای دیگری نیز مانند قلچهای پامیر، پشه‌ایها، آرمولیا نیز در شکل‌بندی این قوم حضور داشته‌اند (بابایف، 49؛ جاوید، 197).

مراکز عمده جمعیت تاجیکها در افغانستان، شامل کابل، پروان، کاپیسا و پنجشیر (شمالی و دره های تگاب، نجراب، پنجشیر) در شمال کابل، و ولایات بدخشان، بغلان، قسما تخار و سمنگان و هرات میباشد (به نقشه ترکیب قومی نفوس توجه کنید). با توجه به اینکه مراکز اصلی و اولی بودوباش تاجیکان را محققین قسمیکه قبلاً دربالا گفته شد آسیای میانه و شمال هندوکش تشکیل میدهد سوال در این جاست که تاجیکان از چه عصری به این طرف به جنوب هندوکش انتشار یافتند؟

نقشه ترکیب قومی نفوس افغانستان:

Mike King: An approximate map, based on UNOSAT data, of Afghanistan's major ethnolinguistic groups; striations indicate mixed areas

د پانو شمیره: له 2 تر 2

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ